

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LVII. De distinctione virtutum intellectualium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

nisi in subiecto ap-
nato, scilicet determi-
nato.
¶ Ad quartum iam pa-
ter responso, quod
nuper conuersus, qua-
tum est ex parte uolun-
tatis secundum se
prompte, facilliter eli-
geret bonum in pas-
sionibus: simpliciter
autem ipse nolens, dif-
ficile eligit propter
habitus priores dere-
lictos. Nam enim di-
ctum est, quod d' ineli-
natio hanc uoluntatis
intrinseca assimilatur
habitu inuiso, quem
experimur non au-
ferre a nobis difficul-
tatem bene operan-
di: quamvis quantum
est ex parte ipsius, &
prompte, facilliter, &
delectabiliter deo ope-
rari.

AD TERTIUM dicendum, qd
quedam uirtutes ordinantur ad
bonū passionis moderate, quod
est proprium huius, uel illius ho-
minis: & in talibus non est neces-
sarium, qd sit aliqua uirtus in uolun-
tate, cum ad hoc sufficiat natu-
ra potentie, ut dictū est. * sed hoc
solum necessarium est in illis uir-
tutibus, quæ ordinantur ad aliqd
bonum extrinsecum.

QVAESTIO LVII.

De distinctione uirtutum intellectu-
alium, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum
est de distinctione uirtutu-
um. Et primo, quantum ad
uirtutes intellectuales. Se-
cundo, quantum ad morales. Ter-
tio, quantum ad theologicas.

CIRCA primum queruntur sex.
¶ Primo, Vtrum habitus intelle-
ctuales speculatiui sint uirtutes.
¶ Secundo, Vtrum sint tres, scilicet sa-
pientia, scientia & intellectus.
¶ Tertio, Vtrum habitus intelle-
ctuales, qui est ars, sit uirtus.
¶ Quarto, Vtrum prudentia sit uir-
tus distincta ab arte.
¶ Quinto, Vtrum prudentia sit uir-
tus necessaria homini.
¶ Sexto, Vtrum enbulia, synesis,
& gnome sint uirtutes adiunctæ
prudentiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint uirtutes.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, qd habitus
intellectuales speculatiui non sint uirtutes.
Virtus enim est habitus operatiuus, ut supra dictum
est: sed habitus speculatiui non sunt operatiui, di-
stinguitur. n. speculatiuum a practico, i. operatiuo. er-
go habitus intellectuales speculatiui nō sūt uirtutes.
¶ 2. Prat. Virtus est eorum p quæ sit homo felix, siue
beatus, eo qd felicitas est uirtutis primum, ut dicitur
in 1. Ethic. * sed habitus intellectuales non conside-
rant actus humanos, aut alia bona humana, per quæ
homo beatitudinem adipiscitur, sed magis res natu-
rales & diuinas, ergo huiusmodi habitus uirtutes di-
ci non possunt.
¶ 3. Prat. Scientia est habitus speculatiuus: sed scientia,
& uirtus distinguuntur sicut diuersa genera nō sub-
alternatiua posita, ut patet per Philoso. in 4. Top. * er-
go habitus speculatiui non sunt uirtutes.

SED CONTRA. Soli habitus speculatiui conside-
rant necessaria, quæ impossibile est aliter se habere:
sed Philosoph. ponit in 6. Ethic. * quasdam uirtutes
intellectuales in parte animæ, quæ considerat neces-
saria, quæ non possunt aliter se habere. ergo habitus
intellectuales speculatiui sunt uirtutes.

RESPON. Dicendum, qd cum omnis uirtus dicat
in ordine ad bonum, sicut supra dictum est: * duplici
ratione aliquis habitus dicitur uirtus, ut supra di-
ctum est. * Vno modo, quia facit facultatē bene ope-

randi; alio modo quia cum facultate facit etiam u-
sum bonum: & hoc sicut supra dictum est, pertinet
solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appeti-
tiuam, eo qd uis appetitiua anime est quæ facit uti
omnibus potentiis & habitibus. Cum igitur habitus
intellectuales speculatiui non perficiant partem appeti-
tiuam, nec aliquo modo ipsam respiciant, sed so-
lam intellectiuam, possunt quidem dici uirtutes, in-
quantum faciunt facultatem bonæ operationis, quæ
est consideratio ueri: hoc enim est bonum opus intel-
lectus, non tamen dicuntur uirtutes secundo mo-
do, quasi facientes bene uti potentia, seu habitu. Ex
hoc enim quod aliquis habet habitum scientiæ specu-
latiue, non inclinatur ad utendum, sed fit potens
speculari uerum in his, quorum habet scientiam, sed
quod utatur scientia habita, hoc est mouente uolun-
tate. Et ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem, ut cha-
ritas uel iustitia, facit et bene uti huiusmodi specula-
tiuis habitibus: & secundum hoc et in actibus ho-
rum habituum potest esse meritum, si ex charitate
fiant, sicut Greg. dicit in 6. Moral. * quod contempla-
tiua est maioris meriti, quam actiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod duplex est o-
pus, exterius & interius practicum ergo uel opera-
tiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumit
ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem ha-
bitus speculatiuus; sed tamen habet ordinem ad inte-
rius opus intellectus, quod est speculatiuum uerum, & se-
cundum hoc est habitus operatiuus.

AD SECVDVM Dicendum, quod uirtus est ali-
quorum dupliciter. Vno modo sicut obiectorum,
& sic huiusmodi uirtutes speculatiue nō sunt corū,
per quæ homo fit beatus, nisi forte secundum quod
ly, per, dicit causam efficientem, uel obiectum com-
pletæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summū
speculabile. Alio mō dī esse uirtus aliquorum sicut
actuum, & hoc mō uirtutes intellectuales sunt eorū
p qd hō fit beatus, tum quia actus harū uirtutum pos-
sunt esse meritorii, sicut dictum est; * tū et quia sunt
quædam inchoatio perfectæ beatitudinis. quæ in cō-
templatione ueri consistit, sicut supra dictum est. †

AD TERTIUM Dicendū, qd scientia diuiditur con-
tra uirtutem secundo modo dictam, quæ pertinet
ad uim appetitiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum sint tantum tres habitus intelle-
ctuales speculatiui, scilicet, sapien-
tia, scientia, & intellectus.

AD SECVDVM sic procedi-
tur. Videtur, qd inconueniē-
ter distinguuntur tres uirtu-
tes intellectuales speculatiue, scilicet sa-
pientia, scientia, & intellectus. Spe-
cies. n. non debet condiuidi geni-
ris; sed sapientia est qdā scientia, ut
dicitur in 6. Ethic. * ergo sapientia
non dēt condiuidi scientiæ in nu-
mero uirtutum intellectualium.

¶ 2. Prat. In distinctione potentia-
rum, habituum, & actuum, qd atē
ditur secundum obiecta, attendit
principaliter distinctio, quæ est se-
cundum rationem formalem ob-
iectorum, ut ex supradictis patet †
non ergo diuersi habitus debent
distingui secundum materiale
Prima secundæ S. Thomæ
P 3 prin-

q. 56. ar. 3.

D. 1185.

c. 58. post me.
& c. 26.

In corp. art.

q. 3. ar. 8.

¶ Super Quest. quin-
quagesima articuli
secundum.

Ius. q. 68. art.
7. cor. & 2. 2.
q. 4. ar. 8. co.
& q. 47. ar. 5.
co. & princ.
pl. ar. 2. cor.
& 2. cont. ca.
44. n. & uir.
q. 1. ar. 12. co.
& ar. 13. cor.
lib. 6. eth. 6.
7. 10. 5.

q. 53. ar. 2.

principia uera esse ex terminis iudicat, defendit, & inchoat quæ intellectus tantummodo uidet absolute, & utrumque habet resoluendo in altissimam causam, quæ est eminentius continere. & propterea in 6. Eth. & in littera dicitur, quod continet scientiam & intellectum. & in 4. Metaph. uocatur scientia, & defendit principia ex terminis.

mo demonstratio, ponitur uirtus intellectualis speculatiua, ita etiam & opinio.

a. 3. d. & 7. 10 mo 5.

SED CONTRA est, quod Phil. 6. Eth. * ponit has solum tres uirtutes intellectuales speculatiuas. scilicet sapientiam, scientiam, & intellectum.

Art. prac.

RESPON. Dicendum quod sicut supra dictum est, * Virtus intellectualis speculatiua est, per quam intellectus speculatiuus perficitur ad considerandum uerum. hoc. n. est bonum opus eius: uerum autem est dupliciter considerabile. Vno modo sicut per se notum, alio modo sicut per aliud notum. Quod autem est per se notum, se habet ut principium, & percipitur statim ab intellectu, & ideo habitus perficiens intellectum ad huiusmodi ueri considerationem uocatur intellectus, qui est habitus principiorum. Verum autem quod est per aliud notum, non statim percipitur ab intellectu, sed per inquisitionem rationis, & se habet in ratione termini, quod quidem potest esse dupliciter. Vno modo, ut sit ultimum in aliquo genere, alio modo ut sit ultimum respectu totius cognitionis humanæ. Et quia quæ sunt posterius nota quod ad nos, sunt priora & magis nota secundum naturam, ut dicitur in 1. Phys. * ideo id quod est ultimum respectu totius cognitionis humanæ, est id quod est primum & maxime cognoscibile secundum naturam. & circa huiusmodi est sapientia, quæ considerat altissimas causas, ut dicitur in 1. Metaph. * unde conuenienter iudicat & ordinat de omnibus, quia si iudicium perfectum & uniuersale haberi non potest, nisi per resolutionem ad primas causas. Ad id uero, quod est ultimum in hoc uel in illo genere cognoscibile, perficit intellectum scientia, & ideo secundum diuersa genera scibilium sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi una.

Yes. 10. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sapientia est quedam scientia, in quantum habet id, quod est commune omnibus scientiis, ut scilicet ex principiis conclusiones demonstrat: sed quia habet aliquid proprium supra alias scientias, in quantum scilicet de omnibus iudicat, & non solum quantum ad conclusiones, sed et quantum ad prima principia: ideo habet rationem perfectioris uirtutis, quam scientia.

a. 1. circa fin. 10. 3.

AD SECUNDVM dicendum, quod quando ratio obiecti sub uno actu refertur ad potentiam uel habitum, tunc non distinguuntur habitus, uel potentie penes rationem obiecti, & obiectum materiale, sicut ad eandem potentiam uisum pertinet uidere colorem, & lumen quod est ratio uidendi colorem, & simul cum ipso uidetur. Principia uero demonstrationis possunt seorsum considerari absque hoc, quod considerentur conclusiones: Possunt et considerari simul cum conclusionibus, prout principia in conclusionibus deducuntur. Considerare ergo hoc secundo modo principia pertinet ad scientiam, quæ considerat etiam conclusiones: sed considerare principia

D. 702.

obiectum, sed secundum rationem formalem ipsius obiecti: sed principium demonstrationis est ratio sciendi conclusiones. non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius aut alia uirtus a scientia conclusio num.

¶ 3 Præter. Virtus intellectualis dicitur, quæ est in ipso rationali per essentiam; sed ratio etiam speculatiua sicut ratiocinatur syllogizando demonstratiue, ita et ratiocinatur syllogizando dialectice. ergo sicut scientia, quæ causatur ex syllogismo demonstratio, ponitur uirtus intellectualis speculatiua, ita etiam & opinio.

F secundum seipsa, pertinet ad intellectum. Vnde si recte consideret, istæ tres uirtutes non ex aequo distinguuntur ab inuicem, sed ordine quodam: sicut accidunt in totis potentialibus, quorum una pars est perfectior altera, sicut anima rationalis est perfectior quam sensibilis, & sensibilis quam uerberabilis. Hoc modo scientia dependet ab intellectu, sicut a principaliori; & utrumque dependet a sapientia sicut a principalissimo, quæ sub se continet & intellectum & scientias, ut de conclusionibus scientiarum diuidens, & de principiis earundem.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut supra dictum est, * habitus uirtutis determinate se habet ad bonum, nullo autem modo ad malum: bonum autem intellectus est uerum: malum autem eius est falsum. Vnde soli illi habitus uirtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur uerum & nunquam falsum. opinio uero & suspicio possunt esse ueri & falsi: & ideo non sunt intellectuales uirtutes, ut dicitur in 6. Eth. *

G

ARTICVLVS III.

Super quasi. quæ quæ gestis. prima. articulum tertium.

Vtrum habitus intellectualis, qui est ars, sit uirtus.

AD TERTIVM sic proceditur.

¶ Videtur, quod ars non sit uirtus intellectualis. Dicit enim Augustinus in libro de libero arbitrio, * quod uirtute nullus male utitur: sed arte aliquis male utitur. potest enim aliquis artifex secundum scientiam artis suæ male operari. ergo ars non est uirtus.

H

¶ 2 Præter. Virtutis non est uirtus: artis autem est aliqua uirtus, ut dicitur in 6. Eth. † ergo ars non est uirtus. ¶ 3 Præter. Artes liberales sunt excellentiores quam artes mechanicæ: sed sicut artes mechanicæ sunt practicae, ita artes liberales sunt speculatiuae. ergo si ars est uirtus intellectualis, debet uirtutibus speculatiuis annumerari.

I

SED CONTRA est, quod Philosophus in 6. Eth. * ponit artem esse uirtutem, nec tamen connumerat eam uirtutibus speculatiuis, quarum subiectum ponit scientificam partem alicuius.

RESPON. Dicendum, quod ars nihil aliud est, quam ratio recta aliquorum operum faciendorum, quorum tamen bonum non consistit in eo quod appetitus humanus ali quo modo se habet, sed in eo quod ipsi opus quod fit, in se, bonum est. Non enim pertinet ad laudem artificis in quantum artifex est, quia uoluntate opus faciat, sed quale sit opus quod facit. Sic igitur ars, proprie loquendo, habitus operatiuus est, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus speculatiuis: quia etiam ad ipsos habitus speculatiuos pertinet qualiter se habeat res, quam considerant, non autem qualiter se habeat appetitus humanus ad illas. Dummodo enim uerum Geometra demonstrat, non refert qualiter se habeat secundum appetituum partem utrum sit lætus, uel iratus: sicut nec in artifice refert, ut dictum est. * & ideo eo modo ars habet rationem uirtutis, sicut & habitus speculatiui: in quantum scilicet nec ars, nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus quantum ad uitium, quod est proprium uirtutis perficientis appetitum, sed solum, quantum ad facultatem bene agendi.

K

r. præter

6. ethi. circa in omni.

In artic. 3. aduerte. Nouit, quod tunc ta duplicem bonitate. scilicet proprii habitui artis. & moralem duo in littera dicitur. nam in responsione ad primam de bonitate proprii artis, dicitur quod arte nullus male utitur. ad malum opus malitia opposita bonitati artis utitur.

Intra art. ad 1. & 2. q. 47. art. ad 2.

Ca. 4. & 5.

Cap. 5.

Ca. 3. 10.

Cap. 3. 10.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum aliquis habens artem operatur malum artificium, hoc non est opus artis, immo est contra artem: sicut etiam cū aliquis sciens uerum mentitur, hoc quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam. unde sicut scientia se habet ad bonum semper, ut dictum est, ita & ars: & secundū hoc dicitur uirtus. In hoc tamen deficit a perfecta ratione uirtutis, quia non facit ipsum bonum usum, sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quauis bonus usus sine arte esse non possit.

AD SECUNDVM dicendum, quòd quia ad hoc ut homo bene utatur arte, quam habet, requiritur bona uoluntas, quæ perficitur per uirtutem moralem: ideo Phil. dicit, quod artis est uirtus, scilicet moralis, in quantum ad bonum usum eius aliqua uirtus, scilicet moralis requiritur. Manifestum est enim, quod artifex per iustitiam, quæ facit uoluntatem rectam, inclinatur ut opus fidele faciat.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in ipsis speculabilibus, est aliquid per modum cuiusdam operis pura, constructio syllogismi, aut orationis congrua, aut opus numerandi uel mensurandi, & ideo quicquid ad huiusmodi opera rationis habet speculatiui ordinatur, dicuntur per quandam similitudinem artes, scilicet liberales, ad differentiam illarum artium quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ sunt quodammodo seruales, in quantum corpus seruili-ter subditur animæ, & hoc secundum animam est liber. illæ uero scientiæ, quæ ad nullum huiusmodi opus ordinantur, simpliciter scientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet si liberales artes sunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

ARTICVLVS III.

Virtus prudentia sit uirtus distincta ab arte.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd prudentia non sit alia uirtus ab arte. Ars enim est recta aliquorum opum, sed diuersa genera operum non faciunt ut aliquid amittat rationem artis. sūt enim diuersæ artes circa opera ual de diuersa. cum igitur etiam prudentia sit quædam ratio recta operum, uidetur quòd etiam ipsa debeat dici ars.

¶ 2. Præ. Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui. utrunque enim eorum est circa contingens aliter se habere, ut dicitur in 6. Ethic. sed quidam habitus speculatiui dicuntur artes. ergo multo magis prudentia debet dici ars.

¶ 3. Præ. Ad prudentiam pertinet bene consiliari, ut dicitur in 6. Ethic. sed et in quibusdam artibus consiliari contingit, ut dicitur in 3. Ethic. sicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali. ergo prudentia ab arte non distinguitur.

SED CONTRA est, quòd Philosophus distinguit prudentiam ab arte in 6. Ethic.

RESPON. Dicendum, quòd ubi inuenitur diuersa ratio uirtutis,

ubi oportet uirtutes distingui. Dicitur est autem supra, quòd aliquis habitus habet rationem uirtutis ex hoc solum, quòd facit facultatem boni operis: aliquis autem ex hoc, quod facit non solum facultatem boni operis, sed etiam usum. ars autem facit solum facultatem boni operis, quia non respicit appetitum: prudentia autem non solum facit boni operis facultatem, sed et usum. respicit enim appetitum tanquam præsupponens rectitudinem appetitus, cuius differentia ratio est: quia ars est recta ratio factibiliū, prudentia uero est recta ratio agibiliū. Differt autem facere & agere, quia ut dicitur in 9. Metaph. factio est actus transiens in exteriorem materiam, sicut ædificare, secare, & huiusmodi: agere autem est actus permanens in ipso agente sicut uidere, uelle, & huiusmodi. Sic igitur hoc modo se habet prudentia ad huiusmodi actus humanos, qui sunt usus potentialium & habituum sicut se habet ars ad exteriores actiones, quia utraque est perfecta ratio respectu illorum, ad quæ comparatur. perfectio autem & rectitudo rationis in speculatiuis, dependet ex principiis, ex quibus ratio syllogizatur, sicut dictum est, quod scientia dependet ab intellectu, qui est habitus principiorum, & præsupponit ipsum in humanis actibus se habent finem, sicut principia in speculatiuis, ut dicitur in 7. Ethic. & ideo ad prudentiam, quæ est recta ratio agibiliū, requiritur, quòd hoc sit bene dispositus circa fines, quòd quidem est per appetitum rectum: & ideo ad prudentiam requiritur moralis uirtus, per quam fit appetitus rectus. bonum autem artificiale non est bonum appetitus humani, sed bonum ipsorum operum artificiale: & ideo ars non præsupponit appetitum rectum. & inde est quòd magis laudatur artifex, qui uolens peccare, quàm qui peccat nolens. magis autem contra prudentiam est, quòd aliquis peccet uolens quàm nolens, quia rectitudo uoluntatis est de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Sic igitur patet, quòd prudentia est uirtus distincta ab arte.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuersa genera artificiale omnia sunt extra hominem; & ideo non diuersificatur ratio uirtutis: sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum, unde diuersificatur ratio uirtutis, ut dictum est.

AD SECUNDVM Dicendum, quòd prudentia magis conuenit cum arte, quàm cum habitibus speculatiuis quantum ad subiectum & materiam. utrunque enim est in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter se habere: sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione uirtutis, quàm cum prudentia, ut ex dictis patet.

AD TERTIVM Dicendum, quòd prudentia est bene consiliatiua de his, quæ pertinet ad totam uitam hominis, & ad ultimum finem uitæ humanæ, sed in artibus aliquibus est consilium de his quæ pertinent ad fines proprios illarum artium; unde aliqui in quantum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis, uel nauticis, dicuntur prudentes.

Ar. 1. & q. 56. art. 3.

D. 237.

Te. 16. 10. 3. 6

Ar. 2. ad 2.

Cap. 8. post med. & lib. 5. c. 4. etiam a med. to. 5.

In corp. art.

Ar. præced.

le fig
quo di
sicut
pars est
fector
hoc n
princi
a prin
tum &
diuidi
dicum
boni
ellectus
de soli
quibus
opinio
eo non
hi.
quinta
ima. ar
ritum.
aduer
quod in
bonia
propri
is. & mo
in liti
nam in re
ad primi
propria
quod u
ale. id est
opus ma
ta bonia
ar.
sione ue
dum, de
oris dicit
ad hoc q
utatur ar
ur uirtus
enim no
faciendi
fecti:
est Gib
fectissim
e Deum,
secundū
indū arte.

r. præced. arg. 3.

6. ethic. circa inco. omis.

quinta ima. ar. ritum.

aduer. quod in bonia propriis. & mo in liti nam in re ad primi propria quod uale. id est opus ma ta bonia ar.

Intra art. 5. ad 1. & 2. q. 47. art. 3. ad 2.

Ca. 4. & 5.

Cap. 5.

Ca. 3. 10. 7.

Cap. 3. 10. 7.

¶ Super questionis quinquagesime septime, articulum quintum.

In articulo quinto eiusdem 57. q. in responsione ad tertium, dubium occurrit, quia author contradicit veritati, & sibi, nam secundum veritatem & ipsum in articulo precedente, ars non pre-supponit appetitum rectum, neq; spectat ad ipsum, neque facit, aut inclinatur ad ipsum, ut patet ex se. & ex supra dictis manifeste. hic vero littera loquens de intellectu practico non solum quod ad prudentiam, sed quod ad artem, dicit, q; veritas intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quod est contra predicta. Et q; loquatur de intellectu practico uniuersaliter, ut extendit se ad artem, patet ex duobus. Primo, quia dicit, q; hæc conformitas ad appetitum rectum habet locum in contingentibus, quæ a nobis fiunt, siue sint agibilia, siue factibilia. Secundo ex hoc, quod statim ex hac radice redditur causam obiecti, p. prius intellectus practici extenti explicitè ad artem & prudentiam.

5. 2. q. 1. ar. 3. ad 3. Et iur. q. 1. ar. 6. cor.

Ca. 5. co. 5.

Articulus V. *Vtrum prudentia sit virtus necessaria homini.*

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod prudentia non sit virtus necessaria ad bene uiuendum. Sicut enim habet ars ad factibilia, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundum quæ uita hominis consideratur. est enim eorum recta ratio prudentia, ut dicitur in 6. Ethic. * sed ars non est necessaria in rebus factibilibus nisi ad hoc, quod fiant, non autem postquam sunt facta. ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene uiuendum postquam est uirtuosus: sed forte solum quantum ad hoc, q; uirtuosus fiat.

¶ 2. Præter. Prudentia est per quam recte consiliatur, ut dicitur in 6. Ethic. * sed homo potest esse bono consilio agere non solum proprio, sed etiam alieno. ergo non est necessarium ad bene uiuendum, q; ipse homo habeat prudentiam, sed sufficit q; prudentum consilia sequatur. ¶ 3. Præterea. Virtus intellectualis est, secundum quam contigit semper dicere uerum, & nunquam falsum: sed hoc non uidetur contingere, secundum prudentiam non enim est humanum, quod in consiliando de agendis nunquam erretur, cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere. Vnde dicitur Sapientia 9. Cogitationes mortalium timida, & incerte pro uidentie nostre. ergo uidetur, qd prudentia non debeat poni intellectualis uirtus.

SED CONTRA est, quod Sap. 8. connumerantur aliis uirtutibus ne habet, a quo obliquando artificiale malum est, quia ueritas intellectus practici consistit in adæquato dirigere, ut exteriora operantur. hæc autem, nec ueritati, nec auctori contrariantur & cetera.

¶ In eadem responsione, scilicet ad tertium quinti articuli questionis 57. aduerte diligentissime, ut iungas hæc duo simul, scilicet q; habitus sit uirtus intellectualis, & q; sit circa contingentia, quoniam sibi inuicem aduersantur. Si enim est intellectualis uirtus, ergo semper ueritas, ac per hoc non contingentium, quia contingentium multa est falsitas. Et si est contingentium, ergo non semper ueritas, ac per hoc non est uirtus intellectualis. Hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento, hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Vbi scito, quod d. Scotus in tertio loco dicit.

F si statuitur representaret hominem, & per statum in se daturum, aut in proportionata membra uolens uel nolens faciat, obrectio erronea erit. & non ab arte: quoniam ipsa uerorum tantum est, quia uirtus est: si autem intendat representare monstrum, uel talem in proportionem, directio uera & opus uerum erit ut potest conformitatem habens intento finem, natura est conformitatis ratio. Nec te decipiat Nouitate quædam dicens, ueritatem huiusmodi non spectare ad artem, sed ad uirtutem, & conuenienter, quia uirtus etiam intellectus practici ab appetitu pendet, sicut conuenienter legitur in philosopho, quod ex quatuor terminis uolentem, & ex tribus etiam uolentem, ac per hoc uere uel non uere loquitur: ita in arte huiusmodi, ergo ueritas directionis ad uirtutem spectat, non ad artem ipsam. Aduerte nanque coincidentiam plus cum directione in arte, & uide quare apparet, q; ueritas huiusmodi spectat ad uirtutem, & non ad artem, quam uis enim uirtus & directio in arte coincidunt, distinguuntur tamen saltem ratione, & arti conuenienter directionis ueritas, non ratione uirtus, sed ratione proprie nature, quæ natura est dirigere non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In uirtutibus autem speculatiuis solus usus inuenitur pendens ab appetitu. Et per hæc patet responsio ad objectionem; nam ueritas dictum est, quod dars nec supponit appetitum rectum moraliter, nec inclinatur ad ipsum recte siue moraliter, siue artificialiter, nunc autem dicitur, quod propria ueritas eius consistit in conformitate ad appetitum rectum non in moralibus, sed in artificialibus, quia tunc est cum finem

RESPON. Dicendum, quod prudentia est uirtus maxime necessaria ad uitam humanam, bene enim uiuere consistit in bene operari. Ad hoc autem quod aliquis bene operetur, non solum requiritur quid faciat, sed etiam quomodo faciat, ut scilicet secundum electionem rectam operetur, non solum ex impetu, aut passione. cum autem electio sit eorum que sunt ad finem, rectitudo electionis duo requirit, scilicet debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter disponitur per uirtutem, que perficit partem anime appetitiuum, cuius obiectum est bonum & finis. Ad id autem quod conuenienter in finem debitum ordinatur, oportet quod homodi recte disponatur per habitum rationis, quia consiliari & eligere, quæ sunt eorum quæ sunt ad finem, sunt actus rationis: & ideo necesse est in ratione esse aliquam uirtutem intellectualem, per quam perficiatur ratio ad hoc q; conuenienter se habeat ad ea, quæ sunt ad finem. & hæc uirtus est prudentia: unde prudentia est uirtus necessaria ad bene uiuendum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q; bonum artis consideratur non in ipso artifice, sed magis in ipso artificio, cum ars sit ratio recta factibile. factio enim in exteriorem materiam transiens, non est perfectio facientis, sed facti, sicut motus est actus mobilis. Ars autem circa factibilia est, sed prudentia bonum attenditur in ipso agente, cuius perfectio est ipsum agere; est enim prudentia recta ratio agibile, ut dictum est: & ideo ad artem non requiritur, q;

K habet, a quo obliquando artificiale malum est, quia ueritas intellectus practici consistit in adæquato dirigere, ut exteriora operantur. hæc autem, nec ueritati, nec auctori contrariantur & cetera.

¶ In eadem responsione, scilicet ad tertium quinti articuli questionis 57. aduerte diligentissime, ut iungas hæc duo simul, scilicet q; habitus sit uirtus intellectualis, & q; sit circa contingentia, quoniam sibi inuicem aduersantur. Si enim est intellectualis uirtus, ergo semper ueritas, ac per hoc non contingentium, quia contingentium multa est falsitas. Et si est contingentium, ergo non semper ueritas, ac per hoc non est uirtus intellectualis. Hanc difficultatem tractat hic author in hoc argumento, hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Vbi scito, quod d. Scotus in tertio loco dicit.

Ca. 2. 10.

1. q. 2. ar. 1. Et 2. cor. 1. q. 1. pe. 1. q. 2. ar. 1. cor.

1. q. 2. ar. 1. Et 2. cor. 1. q. 1. pe. 1. q. 2. ar. 1. cor.

diff. 36. intellectum
practicum in sola co
gnitione rectificans,
ad hoc prudentiam
in sola ratione absq;
appetitus bonitate
ponat, non potest huic
difficultati satisfacere.
Purat autem ipse,
q; sicut in speculati
uis principia exter
minis, & conclusio
ex recto syllogismo
scitur necessario, ita
in practis, & sic p
ficiat ratio practica;
& illud fexi Ethic. q;
uerum intellectus pra
ctici est confesse se
habere appetitum re
cto, gloriatur quod ap
petitum recto non pra
cedent, sed apud na
to sequi, ita quod in
tellectus practicus
tunc est uerus, quan
do talis est quod re
cta electio est nata fi
bi esse conformisuel
in idem redit, quan
do est conformatus
recte electionis sibi,
sive sequatur, sive
non, recta electio.
Sed quantum sit hic
error, manifeste pat
et ex allata difficult
te. Nam quantu
que intellectus nollet
discernat, non quam
ad hoc peruenire po
telt, ut de particulari
bus contingentibus
habitu per se uerum
semper acquirat, qui
cum ab eo quod res
est, uel non est, ora
tio fit uera uel falsa,
& contingit aliter,
& aliter se habeant,
impossibile est, q; in
tellectus nostri cog
nitio conformetur
infalibiter contin
gentibus, aut ergo
non est uirtus pruden
tia illa Scotica, quia
uirtus intellectualis,
u. p. 6. Ethicor.,
non est nisi ueroru;
aut si est uirtus, non
est circa contingetia,
& sic non est pruden
tia, sed scientia mora
lis. Et sicut errauit in
hoc, ita etiam errauit
in gloria illa & in co
gnitione eius, sequentibus de qui
bus infra erit sermo.
Tu autem sectator
Aristo, & diui Tho
mae, cui datum est ui
dere, quod predicta
duo si referantur ad
perfectionem cog
nitiois, impossibili
lia sunt, inspicias lite
ram in hac responsio
ne, & inuenies quod
diuinum auctoris in
genium, uidentis dixit,
quod propter hanc
rationem, scilicet hu
ius impossibilitate

artifex bene operetur, sed q; bo
num opus faciat: requireretur au
tem magis quod ipsum artificia
tum bene operaretur, sicut quod
cultellus bene incidere, uel terra
bene secaret, si proprie horum ef
fet agere, & non magis agi, quia
non habet dominium sui actus:
& ideo ars non est necessaria ad
bene uiuendum, sed circa eum
solum ad faciendum ipsum arti
ficiatum bonum, & ad conserua
dum ipsum. Prudentia autem est ne
cessaria homini ad bene uiuendum,
non solum ad hoc q; fiat bonus.

AD SECUNDVM dicendum, q; d
um homo bonum operatur secun
dum propriam rationem, sed mo
tus ex consilio alterius, non dum
est omnino perfecta operatio ip
sius quantum ad rationem dirigen
tem, & quantum ad appetitum
mouentem. unde si bonum ope
retur, non tamen simpliciter bene,
quod est bene uiuere.

AD TERTIVM dicendum, q; uerum
intellectus practici aliter
accipitur, quam uerum intellectus
speculatiui, ut dicitur in 6 Ethic. * nam
uerum intellectus speculatiui ac
cipitur per conformitatem intel
lectus ad rem. Et quia intellectus
non potest infalibiter conformari
rebus in contingentibus, sed solum
in necessariis, ideo nullus habitus
speculatiuus contingenti uerum
est intellectualis uirtus, sed solum
est circa necessaria. Verum autem
intellectus practici accipitur per
conformitatem ad appetitum re
ctum, quae quidem conformitas
in necessariis locum non habet,
quae uoluntate humana non sunt:
sed solum in contingentibus, quae
posuit a nobis fieri, sive sint agibi
lia interiora, sive factibilia exte
riora, & ideo circa sola contingetia
ponitur uirtus intellectus pra
ctici, circa factibilia quidem ars,
circa agibilia uero prudentia.

ARTICVLVS VI.

Verum eubulia synesis, & gnomen sint
uirtutes adiunctae prudentiae.

AD SEXTVM sic proceditur.
Videtur, quod inconuenien
ter adiungatur prudentiae eubulia,
synesis, & gnomen. Eubulia
enim est habitus, quo bene confi
liamur, ut dicitur in 6 Ethicor. *
sed bene consiliari pertinet ad pru
dentiam, ut in eodem lib. dicitur,
ergo eubulia non est uirtus adiu
cta prudentiae, sed magis est ipsa
prudentia.

¶ 2 Prater. Ad superiorem perti
net de inferioribus iudicare. illa

A ergo uirtus uidetur suprema, cu
ius est actus iudicium, sed synesis
est bene iudicatiua. ergo synesis
non est uirtus adiuncta pruden
tiae, sed magis ipsa est principalis.
¶ 3 Prater. Sicut diuersa sunt ea,
de quibus est iudicandum, ita et
iam diuersa sunt ea, de quibus est
consiliandum, sed circa omnia
consiliabilia ponitur uirtus una,
scilicet eubulia. ergo ad bene iudican
dum de agendis, non oportet po
nere prater synesim, aliam uirtu
tem scilicet gnomen.

¶ 4 Prater. Tullius ponit in sua
Rhetor. * tres alias partes pruden
tiae. scilicet memoriam praeteritorum,
intelligentiam praesentium, & p
uidentiam futurorum. Macrobius
etiam ponit super somnium Scipio
nis, quaedam alias partes pruden
tiae. scilicet cautionem, docilitatem,
& alia huiusmodi, non uidentur
igitur solae huiusmodi uirtutes pruden
tiae adiungi.

SED CONTRA est autoritas
Philosophi in 6 Ethic. * q; has tres
uirtutes ponit prudentiae adiunctas.

RESPON. Dicendum, quod in
omnibus potentiis ordinatis illa
est principalior, quae ad principa
liorem actum ordinatur; circa agi
bilia autem humana tres actus ra
tionis inueniuntur, quorum primi
mus est consiliari: secundus iudi
care: tertius est praecipere. Primi
autem duo respondent actibus
intellectus speculatiui, qui sunt
inquirere, & iudicare. nam consi
lium inquisitio quaedam est, sed
tertius actus est proprie practici
intellectus, in quantum est ope
ratiuus. non enim ratio habet pre
cipere ea, quae per hominem fi
ri non possunt. Manifestum est
autem, quod in his quae per homi
nem fiunt, principalis actus est
praecipere, ad quem alii ordinan
tur: & ideo uirtuti, quae est bene
praecipitua. scilicet prudentiae, tamquam
principaliori adiungantur tan
quam secundariae eubulia, quae est
bene consiliatiua, & synesis, & gno
me, quae sunt partes iudicatiuae,
de quarum distinctione dicitur. *

AD PRIMVM ergo dicendum,
q; prudentia est bene consiliatiua
non quasi bene consiliari sit im
mediate actus eius, sed quia hunc
actum perficit mediante uirtute
sibi subiecta, quae est eubulia.

AD II dicendum, quod iu
dicium in agendis, ad aliquid ul
terius ordinatur. contingit enim
aliquem bene iudicare de aliquo agendo,
& tamen non recte exequi,
sed ultimum complementum est, quando ratio iam
bene praecipit de agendis.

AD III dicendum, quod iudicium de unaquaq; re
fit per propria principia eius, inquisitio autem non

tis, nulla uirtus intel
lectualis ponitur in
intellectu speculati
uo. cuius perfectio
consistit in cognosce
re circa contingetia:
unde ut haec duo co
eant, necesse est ad in
tellectum digredi e
ius perfectio, ac per
hoc ueritas non con
sistat in cognoscere,
sed in alio actu, qui
perfectus uerisque
infalibiter circa co
tingetia esse possit.
talis est autem intel
lectus practicus ut
sic: quoniam cuius
perfectio ac ueritas
in actu dirigendi co
sistit, quae directio in
falibiter est uera cir
ca contingetia, si
consona sit appetitui
recto praecedenti: &
sic auctor uirtutem
intellectualem sem
per ueram respectu
contingentium salua
uit, non in quantum
cognitorum, sed in
quantum attingibiliu
ab humano ergo pro
pter conformita
tem ad appetitum re
ctum. Propterea esto
cautus non solum No
uitie, sed uir doctae,
ne cum de istis dispu
tas, in intellectu solo
sitas. saepe enim in
tellectui, ut cogno
scenti, tantum deerit
certa ueritas praemi
sa particularis, quon
iam non est cogno
scibilis certitudinali
ter, ut patet.

Super quatuor quinquaginta
g. sima. p. me. ar.
culum sextum.

IN artic. 6. in respō
sione ad tertium me
mento Nouitiae, quod
tam dialectica, quam
demonstratiua do
cens est una, sed in
usu est differentia, quā
ponit litera, quia dia
lectica etiam ueris est
una: demonstratiua
uero multiplex, id est,
principia rationum
demonstratiuarū di
uersificantur iuxta
diuersitatem rerum
scilicet, quia sunt
propria illis: principia
uero rationum pro
babilium non diuer
sificantur iuxta di
uersita-

Li. 3. de uerū
tione in
fol. 4. ante
finem lib.

Li. 1. in fol. 2.
ante mediā.
cap. 8.

c. 9. 10. & 11
tom. 5.

d. 3. argum.
huius ar.

ueritatem rerū, quia sunt communia: hoc enim est dialecticam uentem esse unam demonstratiuam multiplicem. Diuersitas namque uel identitas principiorum suorum infert earum diuersitatem.

inquisitiua de omnibus: scientiæ autem demonstratiuæ, quæ sunt iudicatiuæ, sunt diuersæ de diuersis. Distinguuntur autem synesis & gnomin secundum diuersas regulas, quibus iudicatur. Nam synesis est iudicatiua de agentis secundum communem legem; gnomin autem secundum ipsam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis, sicut plenus infra patebit *

2.2. q. 51. artic. 4.

AD QVARTVM dicendum, quod memoria, intelligentia, & prouidentia, similiter etiam cautio & docilitas, & alia huiusmodi non sunt uirtutes diuersæ a prudentia; sed quodammodo comparantur ad ipsam, sicut partes integrales, in quantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ: sunt etiā & quædam partes subiectiuæ, seu species prudentiæ, sicut economica regnatiua, & huiusmodi; sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ: quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur.*

2.2. q. 51.

Super quest. quinquagesimo octauo articulum primum & secundum.

Nar. 1. & 2. tit. in q. 5. aduerte, quod quia formalis est doctrina authoris: id licet concluditur sit, quod non omnis uirtus est moralis, spalius quæ situm est, an moralis sit intellectualis. decet. n. doctrina paulatim singula explicare, quibus omnis uirtus humana non moralis sit intellectualis.

dum est per propria principia, quæ his habitis non esset opus inquisitione, sed iam res esset inueta; & ideo una sola uirtus ordinatur ad bene consiliandum, duæ autem uirtutes ad bene indicandū, quia distinctio non est in communibus principii, sed in propriis unde & in speculatiuis una est dialectica

inquisitiua de omnibus: scientiæ autem demonstratiuæ, quæ sunt iudicatiuæ, sunt diuersæ de diuersis. Distinguuntur autem synesis & gnomin secundum diuersas regulas, quibus iudicatur. Nam synesis est iudicatiua de agentis secundum communem legem; gnomin autem secundum ipsam rationem naturalem in his, in quibus deficit lex communis, sicut plenus infra patebit *

AD QVARTVM dicendum, quod memoria, intelligentia, & prouidentia, similiter etiam cautio & docilitas, & alia huiusmodi non sunt uirtutes diuersæ a prudentia; sed quodammodo comparantur ad ipsam, sicut partes integrales, in quantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ: sunt etiā & quædam partes subiectiuæ, seu species prudentiæ, sicut economica regnatiua, & huiusmodi; sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ: quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur.*

QVAESTIO LVIII. De distinctione uirtutum moralium ab intellectualibus, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de uirtutibus moralibus. Et primò de distinctione earum a uirtutibus intellectualibus. Secundò, de distinctione earum ab inuicem secundum propriam materiam. Tertio, de distinctione principalium, uel cardinalium ab aliis.

- CIRCA primum quaeruntur quinque. ¶ Primò, Vtrum omnis uirtus sit uirtus moralis. ¶ Secundò, Vtrum uirtus moralis distinguatur ab intellectuali. ¶ Tertio, Vtrum sufficienter diuidatur uirtus per intellectualem & moralem. ¶ Quarto, Vtrum moralis uirtus possit esse sine intellectuali. ¶ Quintò, Vtrum econuerso, intellectualis uirtus possit esse sine morali.

ARTICVLVS PRIMVS. Vtrum omnis uirtus sit moralis.

Inf. q. 68. ar. 8. cor. & 3. di. 23. q. 1. ar. 1. q. 2. co. Cap. 6. post med.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod omnis uirtus sit moralis. Virtus enim moralis dicitur a more, id est consuetudine; sed omnium uirtutum actus consuetudine possunt fieri, ergo omnis uirtus est moralis. ¶ 2. Præterea Philosophus dicit in 2. Eth. quod uirtus moralis est habitus electiuus in medietate rationis consistens; sed omnis uirtus uel esse habitus electiuus, quia actus cuiuslibet uirtutis possumus ex electione facere, omnis est uirtus aequaliter in medio rationis consistit, ut infra patebit. Ergo omnis uirtus est moralis.

fit, ut infra patebit. Ergo omnis uirtus est moralis. ¶ 3. Præterea Tullius dicit in sua Rhet. quod uirtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus; sed cum omnis uirtus humana ordinatur ad bonum hominis, oportet quod sit consentanea rationi, cum bonum hominis sit secundum rationem esse, ut Dion. dicit. Ergo omnis uirtus est moralis.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 1. Ethic. dicentes de moribus non dicimus, quoniam sapiens uel intelligens, sed quoniam mitis uel sobrius, sic igitur sapientia & intellectus non sunt morales; quæ tamen sunt uirtutes, sicut supra dictum est. Ergo omnis uirtus est moralis.

RESPON. Dicendum, quod ad huiusmodi euidentiæ considerare oportet quid sit mos, scilicet non scire poterimus quid sit moralis uirtus. Mos autem dicitur significare: quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur Actus. Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non poteritis salui fieri. Quandoque uero significat inclinationem quandam naturalem, uel quasi naturalem ad aliquid agendum: unde & brutorum animalium dicuntur aliqui mores unde dicitur 2. Mach. 11. quod leonum more irruentes in hostes prostrauerunt eos; & sic accipitur mos in Plal. 67. ubi dicitur. Qui habitare facit unius moris in domo. Et hæc quidē duæ significationes in nullo distinguuntur apud Latinos quantum ad uocem: in Græco autem distinguuntur. Nam ethos, quod apud nos morem significat, quandoque habet primam longam, & scribitur per Æ Græcam litteram: quandoque habet primam correptam, & scribitur per ε. Dicitur autem uirtus moralis a more, secundum quod mos significat quandam inclinationem naturalem, uel quasi naturalem ad aliquid agendum, & huic significationi moris propinqua est alia significatio, quæ significat consuetudinem: nam consuetudo quodam modo uertitur in naturam; & facit inclinationem similem naturali. Manifestum est autem quod inclinatio ad actum proprie conuenit appetitiuæ uirtuti, cuius est mouere omnes potentias ad agendum, ut ex supra dictis patet. & ideo non omnis uirtus dicitur moralis, sed solum illa, quæ est in ui appetitiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de more secundum quod significat consuetudinem.

AD SECUNDVM dicendum, quod omnis actus uirtutis potest ex electione agi: sed electionem rectam agit sola uirtus quæ est in appetitiua parte animæ. Dicitur enim supra, quod eligere est actus appetitiuæ partis. Unde habitus electiuus, qui est electionis principium, est solum ille qui perficit uim appetitiuam, quamuis et aliorum habituum actus sub electione cadere possint.

AD TERTIUM dicendum, quod natura est principium motus, sicut dicitur in 2. Physic. Mouere autem ad agendum, proprium est appetitiuæ partis: & ideo assimilari naturæ in consentiendo rationi, est proprium uirtutum, quæ sunt in ui appetitiua.

ARTICVLVS II. Vtrum uirtus moralis distinguatur ab intellectuali. AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod uirtus moralis ab intellectuali non distinguatur. Dicit enim Augustinus in lib. de ciuit. Dei, quod uirtus est ars recte ui-

Super quest. quinquagesimo octauo articulum secundum. ¶ 1. Nar. 2. ciuit. 5. 8. q. aduerte, quod ultima uerba in corpore articuli, scilicet habitus moralis habet rationem uirtutis humanæ, in quantum